

HAJIM VAJCMAN

Povodom prve godišnjice smrti

„Blago onom ko do vijek živi,
Imao se rađa i roditi!“

Njegoš

Prof. dr Hajim Vajcman

9 novembra 1953 godine navršilo se godinu dana od smrti profesora Hajima Vajcmana, prvog predsjednika jevrejske države, koji je skoro 30 godina bio i predsjednik Svetske cionističke organizacije.

Država Izrael i celo Jevrejstvo sveta bili su tih dana u znaku odavanja priznanja i zahvalnosti Hajimu Vajcmanu za njegov gigantski doprinos u stvaranju jevrejske države.

Kako je bio dug i trnovit put koji je vodio tome cilju! Voda jednog po celom svetu raštrkanog naroda, verom i tradicijom orijentisanog prema istoriskoj domovini, Erec Jisraelu, gde je pod tuđom vlašću, u moru arapskog življa živeo tek malen broj Jevreja, Hajim Vajcman za čitavih pet decenija dvadesetog veka stvara istoriju toga naroda. Za taj i takav — reklo bi se Sizifov — posao bila

je potrebna neizmerna ljubav prema narodu i natčovečansko pre-galaštvo i istrajnost.

Taj velikan duha i dela potekao je iz malene jevrejske seoske zajednice u Litvi, negde na granici Bele Rusije, u blizini Pinska.

Sin patrijarhalne jevrejske porodice prolazi kroz heder, tu po metodi nesavremenu jevrejsku osnovnu školu, zatim nastavlja svoje školovanje van roditeljskog doma u ruskoj gimnaziji u Pinsku, onda mnogoljudskoj jevrejskoj opštini, bogatoj jevrejskom sadržinom i jevrejskom tradicijom, zadojenoj pokretom „Hibat Cijon“ (Ljubav prema Cijonu), koja je preteča modernog cionizma.

Završivši srednju školu, Vajcman odlazi na studije u Nemačku. U Berlin stupa u „Udruženje jevrejskih studenata iz Rusije“. Nacionalno-jevrejski vaspitan još u roditeljskom domu, zatim u Pinsku, on nalazi svoje pravo mesto u tom udruženju, čiji su mnogi članovi potom postali prominentni cionistički pravci i Vajcmanovi saradnici kroz više decenija: Šmarjahu Levin, taj bogomdani orator, propagandista bez takmaca, koji docnije vaspitava čitavu generaciju američkih cionista, Leo Mockin, darovit matematičar, koji napušta svoju naučničku karijeru za ljubav cionističkog pokreta, zatim Nahman Sirkín, Artur Hantke, Hajnríh Leve i još nekolicina drugih koji su, po rečima Vajcmana, sačinjavali jezgro modernog cionističkog pokreta, a pomenuto udruženje kolevku njegovu.

Međutim, na vaspitanje i orijentaciju Hajima Vajcmana najviše je uticao veliki jevrejski filozof toga doba Ašer Ginsburg, po svom književnom pseudonimu, A had Haam. U Berlinu se Vajcman definitivno cionistički formira. „Sve docnije“, piše on u svojoj autobiografiji „Trial and error“ „bilo je samo upotpunjavanje i usavršavanje“.

U Berlinu Vajcmanov profesor hemije Dr. Knore otkriva u njemu sposobnosti za naučni rad. Već tada Vajcman ima svoje naučne pronalaskе i patente. Vajcman prelazi sa Knorom u Fribur, u Švajcarskoj, kamo je Knore bio premešten i tamo biva promovisan za doktora hemije. Ubrzo zatim postaje docent za biohemiju na univerzitetu u Ženevi (tada jednom od akademskih centara Cionizma na Zapadu), potom prelazi u Bern, i konačno u Mančestar, gde postaje profesor biohemije na tamošnjem univerzitetu.

U Mančestru Vajcman nastavlja svoj cionistički rad. U toj, za njegov politički rad, malenoj sredini on svojim ličnim uticajem vaspitava i izgrađuje u vodeće ličnosti Hari Samera, tada člana redakcije velikog i uticajnog liberalnog dnevnika „Mančester Gvardijana“, koji će tokom godine kroz svoje stupce činiti velike usluge cionističkom pokretu. Zatim Izraela Siefa, Leona Simona i dr. Tokom vremena Vajcman postaje pretsednik engleskih cionista, a 1920 biva počastvovan izborom za pretsednika Svetske cionističke organizacije.

Kao pretsednik, Hajim Vajcman nosi oreol istinski demokratskog vođe svog naroda i postaje simbol i personifikacija narodnih težnji i nada. On mu služi verno i kao vođa i kao sluga. Danas on pregovara sa najvećim državicima, sutra uzima putnički štap u ruke i polazi na sve četiri strane sveta da prodrma svest i savest mnogih učmalih jevrejskih zajednica. Bio je diplomata od klase, iako on

to u svojoj skromnosti odbija od sebe. Na svoje sabesednike ostavljao je utisak kao da ceo narod govori kroz njegova usta.

Za poslednjih pedeset godina dve su ličnosti utisnuli svoj pečat jevrejskom narodu: Teodor Hercl i Hajim Vajcman.

Hercl je bio zapadno-evropski vaspitnik; Jevrejstvu se vratio pod uticajem antisemitizma i ne poznavajući jevrejski narod. Njegova je najveća zasluga što je kao genijalni organizator dao organizacionu formu cionističkom pokretu. Njegov cionizam bio je filantropski: jevrejski finansiski magnati imali su, po njemu, da daju novac za useljenje siromašnih Jevreja u Palestinu, koju diplomatskom potporom Engleske i nemačkog kajzera Vilhelma valja otkupiti od tadašnjeg vlasnika, turskog sultana Abdula Hamida. Ali u danom momentu on je bio gotov da prihvati i Ugandu kao novu domovinu Jevreja.

Vajcman je do najtanje niti svoga bića bio izgrađen Jevrejin. Njega nisu nosila krila Herclove fantazije, ali on je decenijama istrajno i strpljivo radio na realizovanju političkih i praktičnih ciljeva: na kolonizaciji i izgradnji Erec Jisraela.

Za vreme najkritičnijeg istoriskog perioda Vajcman je bio vođa, nepokolebljiv u stvari za koju se bori, tvrdoglavo istrajan i tako je mogao na svojim plecima da nosi težak teret odgovornosti koju mu je nametnuo njegov položaj pretседnika i vođe. Pravednost stvari koju je zastupao i duboki jevrejski patriotizam davali su mu snage da izdrži udarac za udarcem i prebrodi bezbrojne dramatične situacije i peripetije kroz koje je prolazio cionistički pokret, naročito od vremena kad je Engleska dobila mandat nad Palestinom.

Engleska koja je Balfurovom deklaracijom od 2 novembra 1917 proklamovala pravo Jevreja na izgradnju svog nacionalnog ognjišta u Palestini, kao mandatorna vlast nimalo se nije zalagala nego je čak, kad više kad manje, ometala njeno sprovođenje u delo. Teške godine počinju incidentom kod „Zida plača“ 1928, da se nastave nemirima 1929 godine. Posledica ovih nemira bila je Pasfildova druga „Bela knjiga“, objavljena 1930 godine. To je već bilo ozbiljno otstupanje od principa Balfurove deklaracije. Ali Vajcman tvrdoglavo nastavlja svoje životno delo. Niz teških godina počinju 1936 pa sve do Drugog svetskog rata. Tih godina Palestina je bila žarište arapskih nemira. Nastaju komplikacije oko podele Palestine. Dolaze razne komisije i svaka od njih znači novo ograničenje u stvaranju jevrejskog nacionalnog ognjišta i novu „Belu knjigu“. Tako je posle Pilove komisije od 1937 objavljena treća „Bela knjiga“, koju Vajcman karakteriše kao početak definitivnog odricanja i poništavanja Balfurove deklaracije.

Takva engleska politika dolazi do vrhunca 1939 godine. Vajcman, a sa njim i cionistički pokret, doživljuje svakako najmučniji udarac. Pod uticajem arapskog terora i kao posledica opšte čemberlenske politike popuštanja pred silom, i cionizam doživljuje, poput Čehoslovačke, svoje crne dane. Tada su, na konferenciji u zloglasnoj St. Džemsovoj palati u Londonu, Vajcmanu i njegovim sa-

radnicima saopštene do tada nepoznate restrikcije imigracije i kupovine zemljišta u Palestini, koje su odluke defakto značile poništenje Balfurove deklaracije. Odmah iza toga, pred sam Drugi svetski rat, objavljena je četvrta „Bela knjiga“, koja je za Jevrejce bila najmanje prihvatljiva.

Da bi se mogla oceniti sva veličina, značaj i zasluge Hajima Vajcmana potrebno je u najkraćim potezima rasmotriti period njegovoga rada između Prvog i Drugog svetskog rata kao i period od završetka Drugog svetskog rata do osnivanja jevrejske države. Ono što Hercl nije mogao postići kod Abdul Hamida što ni njegov naslednik David Volfson nije mogao izdejstvovati kod Mladoturaka, postigao je Vajcman. On je u politici bio realista. On je znao šta u datom momentu valja poduzeti. Stoga je potpuno razumljivo što je toliko forsirao rad na izgrađivanju zemlje, imigraciju, kupovinu zemljišta uzduž i popreko po celoj Palestini, od severne Galileje do Negeva i od Sredozemnog Mora do Jordana.

Hajim Vajcman je svakom prilikom naglašavao i poučavao jevrejski narod da će biti slobodan samo blagodareći vlastitim naporima, jer rekonstrukcija zemlje i stvarno postignuti uspesi u njoj biće baza za pregovore i razlog za uspehe u političkom radu među državicima. U skladu s tim bilo je i njegovo nastojanje oko ostvarenja Jevrejske Agencije, u kojoj bi bila omogućena i saradnja širokih necijonističkih krugova u izgradnji buduće države.

Drugi princip Vajcmanov bio je saradnja sa Arapima od kojih je trebalo otkupljivati zemljište. U duhu te politike on je znao nalaziti puta da dođe u kontakt sa tadašnjim autorizovanim predstavnikom Arapa, Fejsalom. No događaji u arapskom svetu su dobili obrt koji je bio protivu Vajcmanove teze saradnje Arapa i Jevreja.

No ni time nije data potpuna karakteristika Hajima Vajcmana. Vajcman je bio naučnik, te se nije mogao zadovoljiti samo nacionalnom renesansom. Ona bi bez kulture, duhovne i tehničke, bila nepotpuna. Otuda i njegovo zalaganje za osnivanje Hebrejskog univerziteta 1925 godine na brdu Skopusu, čijem je polaganju kamena temeljca prisustvovao Lord Balfur lično. Pored toga, on se zalagao za napredak nauke i forsirao rad naučno eksperimentalnog instituta u Rehovotu. To mesto je docnije, u svojstvu prvog predsednika Jevrejske države, izabrao za rezidenciju.

Balfurova deklaracija bila je sigurno pretežnim delom lična zasluga Hajima Vajcmana i usledila je kao nagrada za njegov doprinos, u svojstvu naučnog istraživača, pobeđi engleskog ratnog oružja.

Izbijanjem Drugog svetskog rata postavila se pred palestinski Jušuv i pred voćstvo cionističke organizacije, te „Jevrejske države na putu“ sudbonosno pitanje: kakav stav zauzeti prema Engleskoj posle njene, po palestinsku izgradnju tako negativne, četvrte „Bele knjige“ od 1939 godine. Tada donesena odluka bila je izražena u paroli: „Potpora Engleskoj u njenom ratu protiv Hitlera kao da ne

postoji „Bela knjiga“ i borba protiv „Bele knjige“ kao da nema rata u svetu.“

Mobilizacija i pomoć palestinskog Jišuva u ratu protivu Hitlera na strani Engleske pokazala se kao ispravna. Ona je bila značajan faktor u docnijem Narodno-oslobodilačkom ratu u Izraelu, jer su mnogi ratnici naučili ratnu veštinu i rukovanje teškim oružjem, što je i „Haganu“ i „Cva Hagana Lejisrael (redovnu izraelsku vojsku) učinila tako efikasnom u tom ratu.

Negativan stav Engleske vlade prema useobi sto hiljada Jevreja i pored pozitivnog predloga englesko-američke komisije izazvalo je veliko vrenje među Jevrejima u Palestini. „Hagana“, borbena organizacija palestinskog radništva pojačava svoju akciju protiv mandatarne vlasti. Ova hapsi cionističke vođe u Palestini, među kojima i Moš u Šaret a, koje posle nekoliko meseci otpušta iz zatvora. Ali ona biva ipak prinudena da rešenje palestinskog problema iznese 1947 god. pred Ujedinjene Nacije. Ove šalju novu komisiju u Palestinu, pred kojom Šaret traži osnivanje jevrejske države. Pred tom komisijom kao i docnije u Lejk Saksesu Vajcman pretstavlja „Vaad Leumi“ (Jevrejski Nacionalni Savet), dok Silver i Šaret zastupaju Jevrejsku agenciju. Komisija Ujedinjenih Nacija predlaže podelu Erec Jisraela.

Ova divovska politička borba bila je najzad krunisana istoriskom odlukom Ujedinjenih Nacija od 29 novembra 1947 godine o osnivanju jevrejske države u Erec Jisraelu s tim da se engleski mandat nad Palestinom ima završiti najdalje 1 avgusta 1948 godine.

Pogrešno je verovati da je ova odluka Ujedinjenih Nacija značila ujedno i uspostavljanje jevrejske države. Ona je morala biti izborna krvlju njenih najboljih sinova u Narodno-oslobodilačkom ratu. Još pre otvorenog stupanja u rat sa Jevrejima, Arapi vrše razne provokacije i napade na imovinu i živote Jevreja u Palestini u želji da spreče realizaciju odluke Ujedinjenih Nacija. Mandatarna vlast u toj akciji podržava Arape ne dopuštajući „Hagani“ zaštitu i odbranu jevrejskih naselja u Palestini, hapšenjem njenih boraca itd. Vajcman i Šaret nastavljaju svoj politički rad u jednoj grozničavoj atmosferi u Njujorku kod Ujedinjenih Nacija i u Vašingtonu kod američke vlade, koja se međutim pokolebala tražeći odlaganje proklamovanja jevrejske države. Vajcman traži Trumanovu potvrdu.

Veliki istorijski dani bliže se. Privremena jevrejska vlada u Palestini sa Davidom Ben Gurionom na čelu, proklamuje 14 maja 1948 u Tel Avivu, pred predstavnicima palestinskog Jišuva, osnivanje nezavisne jevrejske države, i preuzima vlast i zaštitu njenih građana u svoje ruke.

Već posle nekoliko časova američka vlada, a za njom i još neke druge države priznaju privremenu izraelsku vladu. Nova država dobija ime „Izrael“. Šta je sad bilo prirodnije no da već posle dva dana Hajim Vajcman, koji je tada bio u Americi, zbog njegovih velikih zasluga, kojima je doprineo ostvarenju Jevrejske države bude

izabran za prvog predsednika države. Time je krunisano životno delo najvećeg sina jevrejskog naroda dvadesetog veka.

U noći između 14 i 15 maja vojske pet arapskih država napale su novostvorenu i vojnički nepripremljenu jevrejsku državu, ali visok halučki duh njenih najboljih sinova, koje je Vajcman decenijama vaspitavao, i pravda pobedili su u ovoj neravnoj borbi Davida i Golijata. Jevrejska država je uzimala u svoje temelje kosti svojih najboljih sinova. Tako se rodila država Izrael.

Dr Vajcman polaže zakletvu u Knesetu

Vlada Izraela i Sohnut ceneći ogromne zasluge ovog velikog čoveka odlučili su da u Rehovotu, na području dosadašnjih instituta i njegove predsedničke rezidencije, podignu čitavo jedno naselje, prostrano hiljadu dunuma, po imenu „Jad Hajim Vajcman“, na kome će se podići još mnogo naučnih i znanstvenih ustanova za dobro i napredak ne samo malenog Izraela no i celog sveta. To velelepno delo izgrađivaće se tokom godina, a Vajcmanov duh lebdeće za uvek nad državom Izrael. Jevrejski narod će mu za večita vremena sačuvati uspomenu i biti zahvalan za najlepši poklon koji mu je on dao. Vajcman će biti besmrtni u jevrejskom narodu za večita vremena.